

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์มีความต้องการความสัมพันธ์ที่ดี ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะอย่างสันติสุข เริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัวไปจนถึงสังคมโลก หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในสังคมไทยได้อย่างชัดเจน อันดับแรกก็คือหลักของ “ทาน” เพราะทานเป็นการแสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่พึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันระหว่างวงศาคณาญาติ เพื่อน และกลุ่มคนในสังคม มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่การดำรงชีวิตของชุมชน^๑ กล่าวได้ว่า ทาน เป็นหลักการครองคนในสังคมได้อีกทางหนึ่งด้วย สามารถผูกมิตรไมตรี ความรักสมัคปรมาสามัคคี รวมน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ให้เกิดขึ้นได้ในสังคมอย่างใดก็ได้ ผู้ให้ทานย่อมได้ชื่อว่าเป็นที่รักที่ขอบใจของคนทั้งหลาย เพราะผู้รับย่อมชื่นชอบในเมตตาธรรมของผู้ให้เสมอ และผู้ให้ทานยังได้ชื่อว่าเข้าถึงประโยชน์และความดีงามขั้นสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

คำว่า ทาน หมายถึง การให้ การเสียสละ การบริจาคสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นมีอยู่ ๒ อย่าง คือ (๑) อามิสทาน คือ การให้วัตถุ สิ่งของต่าง ๆ ตลอดถึงปัจจัย ๔ (๒) ธรรมทาน คือ การให้ความรู้ การแนะนำพร่ำสอนในทางที่ดี ตลอดถึงการจัดพิมพ์เอกสารที่ให้ความรู้แก่ผู้อื่น พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญในธรรมทานมากกว่าอามิสทาน เพราะธรรมทานสามารถแนะนำเสนอแนวคิด แนะนำแนวทางให้ผู้อื่นได้รู้จักพึ่งตนเองได้ให้เข้าถึงความพ้นทุกข์ ได้รับความสุขมีคุณภาพชีวิตที่ดี^๒ อย่างไรก็ตาม ทานทั้งสองอย่างนี้จะต้องอิงอาศัยกันไปเสมอ ร่างกายย่อมต้องการปัจจัย ๔ หล่อเลี้ยงบำรุงฉันใด จิตใจก็ย่อมต้องการธรรมะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงเช่นเดียวกัน หากขาดข้อใดข้อหนึ่งก็ไม่อาจบรรลุประโยชน์สูงสุดได้เพราะอามิสทานเป็นเครื่องบริหารกาย ส่วนธรรมทานเป็นเครื่องบริหารใจ

การให้ทานในสังคมปัจจุบัน ต้องเลือกให้พอสมควร ถ้าเป็นพระภิกษุสงฆ์ก็ต้องเลือกด้วยว่า ทานเหล่านั้นเป็นผู้มีวัตรปฏิบัติเป็นอย่างไร ดำรงตนอยู่ในศีลในธรรมมากน้อยขนาดไหน เป็นต้น

^๑ พระมหาสง่า ไชยวงศ์, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “ทาน” ในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลป-ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๓๗.

^๒ พระมหาเชน แสงมิม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องอานิสงส์ของทานในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหามกุฏราชวิทยาลัย: ๒๕๔๒), หน้า ๖๘.

เพราะการพิจารณาเลือกให้สิ่งของของตนแก่คนดีมีศีลธรรมนั้น ย่อมมีผลดีกว่าการให้แก่คนไม่ดี ไม่มีศีลธรรม เพราะคนดีมีศีลธรรมย่อมประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ดีอีกทั้งยังประโยชน์ตนและผู้อื่นให้สำเร็จได้ สามารถคบค้าสมาคมเป็นมิตรสหายที่ดีต่อกันและกันได้ตลอดไป ยามเมื่อตกทุกข์ได้ยากก็ยังพอมิตรที่ดีเป็นที่พึ่งได้ ส่วนคนที่ไม่ดีไม่มีศีลธรรม ย่อมประพฤติตนเป็นโทษ สามารถทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่นได้เสมอ คนเช่นนี้จะคบเป็นมิตรสหายที่ดีต่อกันอย่างยาวนานนั้นย่อมเป็นไปได้ยาก

การให้ของที่ควรให้แก่คนอื่นเป็นเรื่องที่สำคัญ ทั้งนี้เพราะผู้ให้ย่อมเป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังพระบาลีว่า “ทพมานो ปิโย โหติ”^๓ สิ่งของที่ควรให้ปันแก่ผู้อื่นควรเป็นของที่ดีที่น่าชอบใจมีคุณประโยชน์ ไม่เกิดโทษ จึงจะยังประโยชน์ให้สำเร็จ สิ่งของที่ไม่ดี ไม่น่าชอบใจ ไม่มีคุณประโยชน์และมีโทษ ผู้รับย่อมไม่ปรารถนาที่รับเช่นกัน เช่นให้ของเก่าหรือของที่ชำรุดหรือที่ใช้แล้วของที่ไม่ดีไม่งามไม่น่าชอบใจไม่มีประโยชน์ ผู้รับย่อมจะไม่ประทับใจ ของบางอย่างแม้จะเป็นที่ชื่นชอบของคนบางพวก ได้แก่ คนพาลปัญญาโหดเขลา แต่เป็นโทษ ดังเช่น สิ่งเสพติดมีเมาให้โทษ เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เหล่านี้ก็นับเป็นสิ่งที่ไม่ควรให้ เพราะรังแต่จะเป็นเครื่องดึง เครื่องเหนี่ยวรั้งให้ผู้รับเข้าถึงฐานะที่ตกต่ำแย่ลงไปอีก คำว่าสิ่งของที่ควรให้ปันนั้น รวมความถึงธรรมะคือข้อปฏิบัติที่ดีที่ชอบ ที่นำไปสู่ความเจริญและสันติสุข ไม่เป็นไปในทางเสื่อมหรือที่เป็นทางให้เกิดโทษ หรือเป็นความทุกข์เดือดร้อน ฉะนั้น การให้สิ่งของที่ควรให้แก่บุคคลที่ควรให้ คือให้แก่ผู้ตั้งใจประพฤติธรรม ผู้ทรงศีล ทรงธรรม ตลอดถึงพระอริยบุคคลและพระพุทธเจ้าทั้งหลาย จึงมีอานิสงส์มาก มีผลมาก ผู้ให้ของเช่นใดย่อมได้รับของเช่นนั้น^๔

ผู้ใดก็ตามถ้าให้ของที่ดี บริสุทธ์ ที่น่าชอบใจแก่ผู้อื่น ผู้นั้นย่อมได้รับผลของการให้อย่างทัดเทียมกัน กล่าวคือย่อมได้รับอานิสงส์ของการให้ในทางที่ดีเลิศทุกประการ อีกอย่างหนึ่ง ให้คิดถึงอกเขาอกเราให้เข้าใจผู้อื่นด้วยว่าเรามีความต้องการในสิ่งที่ดีอย่างไร ไม่ต้องการสิ่งของที่ไม่ดีอย่างไร คนอื่นก็เช่นกัน ย่อมต้องการสิ่งที่ดีไม่ต้องการสิ่งที่ไม่ดี ต้องการความสุขความสบายเช่นเดียวกับเราเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ทานก็ถือว่าเป็นเนื้อหาเบื้องต้นที่ทุกคนจะต้องเกี่ยวข้องและปฏิบัติ ก่อนที่จะเข้าถึงเนื้อในคือหลักคำสอนที่แท้จริงของศาสนา ทานอาจเป็นสะพานที่จะพาคนเข้าสู่เนื้อแท้ของศาสนา ในมุมกลับกันทานอาจเป็นเหมือนกำแพงขวางกั้นไม่ให้เราเข้าถึงเนื้อแท้ของศาสนา เพราะมัว

^๓ อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๖/๔๔.

^๔ พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ (ถนอม ภิญโญจิตฺต), “การศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างการให้ทานในพระสูตรต้นฉบับกับการปฏิบัติจริงในลำพูน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ๒๕๔๖), หน้า ๖๓.

ไปยึดติดกับรูปแบบของประเพณีพิธีกรรม หวังผลกันเพียงว่า เมื่อให้ทานรักษาศีลแล้วได้ขึ้นสวรรค์ ยิ่งทำให้เราห่างไกลวัตถุประสงค์ของการทำทานในพระพุทธศาสนาออกไปทุกที ยิ่งถ้าพระสงฆ์ไม่นำพาที่จะศึกษาและเผยแผ่ให้ประชาชนได้รู้ ได้เข้าใจ ก็เท่ากับทำลายคุณค่าของศาสนาไปโดยไม่รู้ตัว

ปัจจุบันผู้ให้ทานได้กลายเป็นเกณฑ์วัดความเป็นคนดีในสังคม โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยอื่นประกอบ ส่งผลให้มีผู้นิยมทำทานกันมาก พวกกันละเลยคุณธรรมจริยธรรมข้ออื่นเช่นศีล ภาวนา การทำทานกลายเป็นเครื่องมือของกลุ่มบุคคลที่แสวงหาประโยชน์โดยตรงและโดยอ้อม เช่นการทำทานมีผลานิสงส์มากทำเรื่องร้ายให้กลายเป็นดีได้ หรือส่งผลให้ผู้ทำทานเป็นที่ยอมรับของสังคม ของกลุ่มการเมือง การปกครอง เพื่อแสวงหาอำนาจหน้าที่โดยอาศัยทานเป็นเครื่องมือดำเนินไปสู่เป้าหมายโดยเนื้อหาแล้วมุ่งประโยชน์ในรูปลักษณะของอามิสทาน อาศัยรูปแบบเรียกชื่อให้แตกต่างกันออกไปเมื่อปฏิบัติต่อเนื่องสั่งสมเป็นเวลานาน อาจกลายเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ โดยไม่ได้มองถึงจุดประสงค์ดั้งเดิมว่าที่ถูกต้องควรเป็นอย่างไร หากชุมชนท้องถิ่นยังไม่ได้ใส่ใจศึกษารายละเอียดอย่างถ่องแท้ครบถ้วนแล้ว อาจส่งผลเสียถึงอนาคตอย่างแน่นอน

ถึงแม้การทำทานจะผสมผสานอยู่กับประเพณีทำบุญท้องถิ่นนั้น ๆ ก็ตาม ก็ควรศึกษาว่าทานนี้มีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีวิธีทำทานอย่างไร จุดประสงค์เพื่ออะไร มีอานิสงส์อย่างไรที่ยึดถือปฏิบัติกันอยู่ทุกวันนี้คลาดเคลื่อนจากหลักการเดิมอย่างไรบ้าง

ปัจจุบันการให้ทานดูเหมือนผิดแผกไปจากคัมภีร์พระไตรปิฎกมาก จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาถึงเรื่องทานและการให้ทานของชาวพุทธอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนถึงจุดประสงค์ วิธีการ และอานิสงส์ที่ได้รับอันจะเป็นการเสริมแนวปฏิบัติให้ถูกต้อง เกิดความมั่นใจยิ่งขึ้น แล้วนำผลวิจัยที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดอื่น ๆ สืบไป

๑.๒ วัดจุดประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องทานของชาวพุทธอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการปฏิบัติในการให้ทานของชาวพุทธอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องทานของชาวพุทธอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การปฏิบัติในการให้ทานของชาวพุทธอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านประชากร (กลุ่มตัวอย่าง)

- ๑) ชาวพุทธตำบลริมเหนือ อำเภอแมริม จำนวน ๑๐๐ คน
- ๒) ชาวพุทธตำบลริมใต้ อำเภอแมริม จำนวน ๑๐๐ คน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ๑) ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องทาน จำนวน ๘ ข้อ
- ๒) การปฏิบัติในการให้ทาน จำนวน ๑๖ ข้อ
- ๓) แรงจูงใจในการให้ทาน จำนวน ๒๐ ข้อ
- ๔) ลักษณะในการให้ทาน จำนวน ๑๗ ข้อ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านตัวแปร

- ๑) ตัวแปรต้น คือ อายุ วุฒิการศึกษา และอาชีพ
- ๒) ตัวแปรตาม คือ ปัจจัยด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้ทานในด้านต่าง ๆ รวม

๔ รายการ จำนวน ๖๑ ข้อ

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการศึกษาระหว่างปีการศึกษา ๒๕๕๖-๒๕๕๗

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องทานของชาวพุทธตำบลริมเหนือและตำบลริมใต้ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมาก

๑.๕.๒ การปฏิบัติในการให้ทานของชาวพุทธตำบลริมเหนือและตำบลริมใต้ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ มีความแตกต่างกัน อยู่ในระดับมาก

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้เฉพาะในการวิจัย

๑.๖.๑ การให้ทาน หมายถึง การให้อามิสทาน คือ ทานวัตถุ ๑๐ ประการ และนอกเหนือจากทานวัตถุ ๑๐ ตลอดถึงสิ่งของที่สงเคราะห์เข้าในปัจจัย ๔

๑.๖.๒ ชาวพุทธในอำเภอแมริม หมายถึง ชาวพุทธชาย-หญิงที่อยู่ในตำบลริมเหนือและตำบลริมใต้ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องทานของชาวพุทธ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

๑.๗.๒ ทำให้ทราบการปฏิบัติในการให้ทานของชาวพุทธ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่